

Отже, важливим завданням сучасної туристичної освіти, на наш погляд, є формування красзнавчої компетентності майбутніх фахівців. Це можливо, на нашу думку, за умови заохочування майбутніх фахівців до написання науково-дослідницьких робіт красзнавчої тематики, розробки творчих завдань для самостійної роботи студентів, які спрямовані на пізнання рідного краю, удосконалення існуючих фахових дисциплін, у рамках яких студенти отримують інформацію щодо туристичних ресурсів рідного краю та втілення нових спецкурсів, що містять інформацію про особливі чи унікальні туристичні об'єкти конкретного регіону та інформацію стосовно туристсько-рекреаційної діяльності конкретної території. Вивчення спецкурсів красзнавчої спрямованості дозволить майбутнім фахівцям детально вивчити туристичний потенціал рідного краю, навчитися позиціонувати

цікаві туристичні об'єкти як унікальний туристичний ресурс, моделювати алгоритм розвитку тих чи інших видів туризму.

У наших подальших дослідженнях ми удосконалимо фахову дисципліну, яку вивчають майбутні фахівці туристичної галузі «Туристичне красзнавство», розробимо програму практики для студентів другого курсу спеціальності «Туризм» та підготуємо для студентів навчальний посібник «Геосайтологія».

Список джерел:

1. Сорокіна, Г.О. Геосайти Луганської області: їх раціональне використання та охорона [Текст]: монографія / П.Г. Шищенко, Г.О. Сорокіна. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – 280 с.
2. Фисуненко, О.П., Жадан, В.И. Природа Луганской области [Текст] / О.П. Фисуненко, В.И. Жадан. – Луганск, 1994. – 233 с.

ЧЕРНИШОВ Д.О.,

докторант Донецького
національного університету

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОСТІР: ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

УДК 371.4

У статті з'ясовано реальні можливості виховного середовища на рівні загальноосвітнього навчального закладу. Виявлено нерівність соціально педагогічних можливостей у різних видах соціального середовища щодо соціалізації школярів у процесі реалізації технології виховної діяльності у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі в умовах регіонального виміру.

Ключові слова: регіон, регіональний вимір, виховний простір, соціально-педагогічні можливості, групи критеріїв.

В статье выяснены реальные возможности воспитательной среды на уровне общеобразовательного учебного заведения. Выявлены неравномерность социально педагогических возможностей в разных видах социального окружения относительно социализации школьников в процессе реализации технологии воспитательной деятельности в современном общеобразовательном учебном заведении в условиях регионального измерения.

Ключевые слова: регион, региональное измерение, воспитательное пространство, социально-педагогические возможности, группы критериев.

The article clarified the real possibilities of the educational environment at the level of general educational institution. Identified irregularity of social educational opportunities in different types of social environment with respect to the socialization of schoolchildren in the process of implementing technology PLAYBACK of activity in the modern schools of general education in a regional dimension.

Keywords: region, the regional dimension, educational space, social and educational opportunities, the Group criteria.

Для з'ясування реально існуючих соціально-педагогічних можливостей ми використовували обґрунтовану нами систему критеріїв на рівні регіону в цілому та на рівні загальноосвітнього навчального закладу зокрема. При аналізі можливостей на рівні регіону взагалі ми враховували всі фактори: макро-, мезо-, мікро-. Це дозволило нам виокремити такі особливості регіону:

- історичні й етнокультурні, які містять традиції краю, звичаї, мову спілкування, культурно-історичні зв'язки, життєві цінності й пріоритети;

- природно-географічні, які визначають клімат, ландшафт, корисні копалини, природні умови;

- соціально-географічні, які відображають густоту (щільність) населення, характер занять, особливості розселення, віддаленість від центру;

- демографічні, в яких виражено національний склад, статеві-вікову структуру, міграційні процеси, типи сімей, характер відтворення населення.

Такий детальний опис підстав й особливостей формування соціально-педагогічного простору регіону нам був потрібний для того, щоб підкреслити, наскільки важливо в цьому процесі не захоплюватися абсолютизацією якогось одного чинника, а підходити до розв'язання цієї проблеми комплексно.

Ми визначили три рівні прояву двох груп критеріїв (високий, середній та низький). Нами були обрані для вивчення такі види соціального середовища – обласний центр (Донецьк), два великих міста (Макіївка і Маріуполь), два маленьких міста (Краматорськ та Шахтарськ), а також два сільських райони (Ясинуватський і Амвросіївський). Також з'ясувалося, як реальні можливості регіонального середовища проявляються на рівні загальноосвітнього навчального закладу. Усі показники склалися за групами критеріїв, потім за видами соціального середовища, підраховувався відсоток високого, середнього та низького рівнів прояву реальних можливостей на рівні регіону в цілому та на рівні загальноосвітнього навчального закладу зокрема.

У першій групі критеріїв відносно регіону взагалі був проаналізований критерій доступності для школярів можливостей регіонального соціально-педагогічного середовища щодо соціалізації школярів. Були отримані результати за п'ятьма показниками:

- можливість отримання інформації (за широким спектром – правовим, медичним, педагогічним, психологічним, економічним тощо) щодо викликів регіону відносно якості соціалізованості випускників загальноосвітнього навчального закладу;

- наявність у традиціях регіонального виховного середовища досвіду формування у школярів морально-ціннісного ставлення до соціалізації;

- можливість допрофільного та профільного навчання, а також допрофільної підготовки школярів з урахуванням регіонального ринку професій, соціально-економічного профілю (специфіки) регіону;

- можливість безкоштовно отримати профконсультації, освіти, професійну підготовку, відповідно до особистісних якостей, нахилів та потреб;

- різноманітність, гнучкість та мобільність системи навчання, виховання та професійної підготовки.

Загальний підсумок по першому критерію був такий: 67,0% – високий рівень прояву показників, 22,9% – середній, 20,1% – низький. Як і передбачалося, низький рівень прояву можливостей з цього критерію спостерігався у сільському соціальному середовищі та у віддаленому місті. Середні показники – у соціальному середовищі малих міст та віддаленому від обласного центру великого міста. Але, абсолютна більшість прояву показників (67,0%) була високою і стосувалася обласного центру та великих міст, а за деякими показниками й у маленьких містах і навіть у сільських районах. Тому ми робимо загальний висновок: для абсолютної більшості школярів усіх видів соціальних середовищ доступні реальні

можливості регіонального середовища щодо формування оптимального морально-ціннісного ставлення до соціалізації та соціалізації взагалі.

Другий критерій цієї групи дозволяв з'ясувати наскільки демократична система соціалізації школярів в районі. Показниками даного критерію були обрані такі (всього п'ять):

- можливість громадськості, батькам, соціально-економічному сектору регіону, впливати на технологію виховної діяльності загальноосвітнього навчального закладу щодо соціалізації школярів;

- залучення громадськості, представників соціально-економічного сектору, представників представницької та державної влади до керування регіональною системою соціалізації школярів;

- відкритість регіональної системи соціалізації школярів;

- гласність під час обговорення проблем технології виховної діяльності ЗНЗ та проблем соціалізації школярів;

- залучення школярів до керівництва регіональною системою соціалізації учнів.

Високий рівень показників був зафіксований у 53,6% випадків, середній – 46,4%, низький показник не було виявлено. Такі результати свідчать, що громадськість, школярі, їх батьки, педагогів-вихователі беруть активну участь у плануванні та реальному управлінні реальними можливостями соціально-педагогічного середовища. Спостерігається гласність у цьому питанні, що підтверджує відкритість системи та її демократичність.

Найвищі показники по другому критерію отримали обласний центр та великі міста незалежно від відстані від обласного центру.

Третій критерій дозволяв вивчити наявність взаємозв'язку регіональної виховної системи з загальнодержавною системою національного виховання. Показниками даного критерію були визначені такі:

- виконання державних нормативно-правових документів з питань національного виховання та соціалізації школярів;

- прояв ініціативи в розробці регіональної нормативно-правової бази виховної роботи зі школярами, забезпечення її відповідності національним критеріям;

- використання національних традицій соціалізації школярів, їх адаптація до умов регіону.

За отриманими результатами превалює середній рівень прояву показників (60%). Високий рівень виявлений у 20%, низький – теж у 20% випадків. На наш погляд, це свідчить про те, що демографічний багатонаціональний склад населення та інші традиції регіону орієнтуються на більш помірковане, спокійне, але позитивне відношення до системи національного виховання без різких кроків та

крайніх позицій. Саме такий толерантний варіант прояву реальних можливостей по даному критерію представляється нам оптимальним для даного часу історико-культурного розвитку регіону. Але резерви підвищення прояву можливостей цього плану, звичайно, є.

Четвертий критерій був орієнтований на виявлення наявності відповідного кадрового забезпечення саме з питань соціалізації школярів. Показників даного критерію було два:

- співвідношення кількості соціальних і педагогічних кадрів, які мають відповідну підготовку з проблеми соціалізації школярів у процесі виховної діяльності з обсягом роботи цього напрямку;

- наявність умов для підвищення кваліфікації та підготовки кадрів для організації виховної роботи з питань соціалізації школярів.

Результати запевняють нас, що в цілому соціально-педагогічні кадри мають високу та середню професійну і спеціальну підготовку (42,5%) і тільки 16,4% низьку. Як правило, такі соціальні педагоги працюють у післяпенсійний період у місцях, де з об'єктивних причин їх неможливо замінити. У цілому, спостерігається наявність певних позитивних традицій у роботі соціальних педагогів з питань соціалізації школярів. Разом із тим виявлена наявність певних стереотипів та застарілих підходів у цьому напрямку діяльності.

Й останній, п'ятий, критерій першої групи орієнтував нас на з'ясування наявності в регіоні розвиненої структури дошкільного навчального закладу, загальноосвітнього навчального закладу, позашкільного навчального закладу, вищого навчального закладу, досудових та інших закладів щодо навчання, виховання та соціалізації школярів. Визначення прояву критеріїв проводилось за такими показниками:

- наявність мережі відповідних загальноосвітніх навчальних закладів, їх відповідність вимогам регіону;

- наявність мережі шкіл з різними напрямками профільного навчання, яка відповідає соціально-економічним особливостям регіону;

- наявність мережі закладів додаткової освіти та позашкільних навчальних закладів;

- регулярне проведення заходів, акцій, свят, вечорів з проблем виховання і соціалізації школярів;

- наявність сумісної роботи органів освіти, молодіжної політики, культури, фізичної культури тощо.

Отримані результати не втішають ні респондентів, ні нас. Тому що реальні можливості існуючої мережі закладів за типами та змістом діяльності вимагали часу. Тільки 35,2% прояву показників мають високі показники, низькі – 19,7%, середні – 45,1%. Принципово не покращують

ситуацію і створені освітні округи. Особливо у сільській місцевості. Але також нами виявлена висока роль суб'єктивного фактору в реальному використанні наявних можливостей з цього критерію. З урахуванням сучасних засобів зв'язку та комунікацій і великої кількості транспортних засобів картину можна і необхідно покращити.

До другої групи критеріїв (стосовно можливостей загальноосвітнього навчального закладу) надходили два. Перший з них стосується вивчення змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу. До нього надходили такі показники:

1. Зміст навчально-виховного процесу сучасного загальноосвітнього навчального закладу:

- функціонування загальноосвітнього навчального закладу як школи відкритого типу з функціями центру тотальної інтеграції виховного потенціалу всіх суб'єктів регіонального виховного середовища;

- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі цільової моделі технології виховної діяльності у вигляді чітко фіксованої концепції;

- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі оригінальних традицій використання технології виховної діяльності школярів;

- посилена красназавча спрямованість навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі;

- наявність позакласної та позашкільної роботи на умовах інтеграції усіх факторів регіонального виховного середовища;

- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі здорової, доброзичливої психоемоційної атмосфери;

- задоволеність школярів та їх батьків організацією та результатами соціалізації учнів з урахуванням регіональних викликів.

2. Кадрове забезпечення системи навчально-виховної роботи та соціалізації в загальноосвітньому навчальному закладі:

- наявність кадрів відповідної підготовки;

- намагання педагогів-вихователів використовувати технологію виховної діяльності, яка спрямована на формування морально-ціннісного ставлення до соціалізації;

- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі системи відповідного методичного забезпечення;

- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі системи навчання і методичного супроводу процесу інтеграції та соціального партнерства всіх суб'єктів регіонального виховного середовища;

- наявність системи соціально-педагогічного супроводу роботи педагогічного колективу загальноосвітнього навчального закладу в школі як у

центрі тотальної інтеграції виховних можливостей усіх об'єктів регіонального виховного середовища;

- гнучкість та різноманітність роботи з питань соціалізації школярів з урахуванням регіонального виміру.

Перш за все, підкреслимо, що ще мало загальноосвітніх навчальних закладів, які працюють як центри тотальної інтеграції можливостей усіх суб'єктів регіонального виховного середовища. Причина – відсутність відповідної нормативно-методичної бази та нерозробленість цільової моделі шкіл такого типу. Особливо низькі показники відносно роботи на основі соціального партнерства. Як правило, тут впливають фактори суб'єктивного характеру з двох боків: з боку загальноосвітнього навчального закладу та з боку об'єктів соціального середовища. У цілому результати були такі: високий рівень прояву показників – 33,7%, середній – 41,2%, низький – 25,1%.

Ще гірші результати виявлені за другим критерієм другої групи. Він торкався кадрового забезпечення системи виховної діяльності загальноосвітнього навчального закладу щодо соціалізації школярів. Головна причина – робота з профорієнтації – частіше підмінює роботу з питань соціалізації. Тут педагогам-вихователям не вистачає спеціальної підготовки, тим більше в рамках саме виховної технології з використанням системи ситуацій розвитку.

Загальні результати з цього критерію такі: високий рівень прояву показників – 6,5%, середній – 54,8%, низький – 38,7%. Низькі показники мали всі види соціальних середовищ. Така картина результатів спонукала нас більш ретельно підійти до вивчення другого питання мети проведення констатуючого експерименту дослідно-педагогічної роботи – аналізу реального процесу виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу, виходячи з задач формування морально-ціннісного ставлення школярів до соціалізації в умовах регіонального виміру.

Нами також були складені показники реальних можливостей (соціальних і педагогічних) по

кожному виду соціального середовища. Це дало нам змогу встановити залежність рівня наявності реальних можливостей щодо соціалізації школярів від масштабу соціального середовища (обласний центр, велике місто, маленьке місто, сільський район) та віддаленості його розташування від обласного центру. Якщо показники високого рівня прояву показників за всіма групами критеріїв зменшувались у напрямку від обласного центру до сільського району, то показники низького рівня зростали. Середні показники майже в усіх видах соціальних середовищ були однакові і склали приблизно 50%. Це свідчить про те, що в цілому стабільно хороші показники по регіону. Але високий рівень можливостей в області склали 53,8%, то на рівні великих міст – 47,5% (наближене до обласного центру місто) і 38,5% (віддалене від обласного центру місто), на рівні малих міст відповідно – 26,8% і 21,9%, на рівні сільських районів відповідно – 19,0% і 17,9%. Показники низького рівня виглядали таким чином: обласний центр – 10,3%, великі міста – 12,5% (наближене до обласного центру) і 12,8% (віддалене), мале місто – 17,1% і 19,5%, сільські райони – 31,0% і 38,4%. У цілому позитивне співвідношення показників високого і низького рівнів спостерігалось у таких видах соціальних середовищ, як обласний центр (високі – 53,8%, низькі – 10,3%), великі міста (відповідно 47,5% і 12,5%, 38,4% і 12,8%) та малі міста (наближене до обласного центру – 26,8% і 17,1%, віддалене – 21,9% і 19,5%).

У сільських районах таке співвідношення було негативним – високий рівень 19,0% і низький 31,0%, у районі, наближеного до обласного центру – 17,9% і 38,4% – у віддаленому.

Таким чином, ми виявили наявність нерівних соціально педагогічних можливостей у різних видах соціального середовища щодо соціалізації школярів у процесі реалізації технології виховної діяльності у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі в умовах регіонального виміру.